

Mirja Härkönen

Naisten arkistoista oli kyse

Dos. Mirja Härkönen kommentoi dos. Anneli Mäkelä-Alitalon "Naisia Asiakirjoja Arkistoja" -teoksesta kirjoittamaa arvostelua, joka julkaistiin Historiallisen aikakauskirjan numerossa 3/1994.

Erikoisluettelon "Naisia Asiakirjoja Arkistoja" arvostelussaan dosentti *Anneli Mäkelä-Alitalo* esittää laajahkon ja tarpeellisen katsauksen naistutkimuksen tämänhetkiseen problematiikkaan. Hän antaa myös asiallisen kuvan projektin lähtökohdista ja tavoitteista sekä esittää eräitä erikoisjulkaisun hyviä puolia, tosin kovin niukasti. Kiitokset niistäkin.

Valitettavasti arvosteluun sisältyy kuitenkin useita täysin virheellisiä väitteitä ja käsityksiä. Käsittelen niitä siinä järjestyksessä kuin ne arvostelussa esiintyvät.

Mäkelä-Alitalo ihmettelee (s. 267), että julkaisusta ei löydy esim. vankiloiden asiakirjoja. Näin pitääkin olla, koska ulkopuolelle on rajattu viranomaisarkistot. Rajaus myös ilmenee esipuheesta ja julkaisun substanssista. Jokaisen viranomaisen arkistossa on naisia koskevia tai naisten laatimia asiakirjoja. Ne eivät kuitenkaan ole naisten arkistoja.

Projekti ei missään kohdin ole väittänyt, että suomalaisen naisen historia alkaisi 1700-luvun lopulta. Naisten historiaa voidaan tutkia jo muinaisista hautalöydöistä alkaen, mutta on aivan eri asia milloin alkavat naisten arkistonmuodostajina tuottamat arkistot. On tärkeää muistaa, että projekti on keskittynyt selvittämään naisten, naisjärjestöjen ja naisten koulutusinstituutioiden *arkistoja eli mainittujen arkistonmuodostajien asiakirjojen kokonaisuutta*. Varhaisemmilta ajoilta on paljon yksittäisiä asiakirjoja, jotka koskevat naisia tai ovat naisten laatimia, mutta ne eivät muodosta ar-

kistoa, eivät myöskään kirkonkirjojen ja tuomiokirjojen merkinnät naisista tai heidän tekemisistään.

Liite "Tiedustelun jälkeen saapuneita asiakirjoja" on muodostettu, kun on haluttu, että "tuoreinkin" projektin tietoonsa saama aineisto tulisi tutkijoiden hyödyksi. On kummallista väittää, että selkeästi jäsenelty ja esitetty liite sotkisi tutkijaa, joka yleensä osaa käyttää hakuteoksia. Lisäksi kaikki liitteen arkistonmuodostajat löytyvät myös arkistonmuodostajien nimihakemistosta s. 389–457.

Naisen liittämässä perhetaustaansa on menetelty täysin loogisesti, johdantoluvun sivulla XIII ammatti/arvo-kentässä esitetyllä tavalla. Joissakin tapauksissa oli toki tarkoituksemukaista tehdä poikkeuksia.

Tutkijan ja tietojen etsijän kannalta on kaikkein luontevinta, että yhdistykset ja yhteenliittymät sekä koulutusinstituutiot esitellään omissa luvuissaan aakkosjärjestyksessä. Näyttää siltä, että Mäkelä-Alitalo ei ole ensinkään huomannut käyttää asiahakemistoa, josta erilaiset järjestöt ja koulutusinstituutiot löytyvät selkeiden yläkäsitteiden alta. Samalla tämä hakemisto avaa uuden ja kokoavan näkökulman aineistoon.

Käsittämätön ja aivan virheellinen on arvostelijan väite siitä, että julkaisua täytyy kahlata sivukaupalla ennenkuin löytää esim. miesten ammattien mukaan järjestäytyneet naisten yhdistykset. Nämä kaikki hyvin eri nimiset yhteenliittymät löytyvät asiahakemistosta hakusanan puolisoitten edunvalvonta- ja virkistysjärjestöt kohdalta s. 469. Samoin hyvin monilla eri nimillä esiintyneet rouvasväen yhdistykset löytyvät kaikki sekä hakusanan hyväntekeväisyysjärjestöt että hakusanan rouvasväen yhdistykset kohdalta; näissä on numeroviittaukset substanssiosan arkistonmuodostajiin.

Kun arvostelija toistuvasti puhuu systematiikasta ja aloittaisesta ryhmittelystä, kehotan häntä tutustumaan tarkemmin hakemistoihin. Mainittakoon vain muutamia systematisointiin ja aloittaiseen ryhmittelyyn liittyviä hakusanoja: ammatilliset etujärjestöt, hyväntekeväisyysjärjestöt, poliittiset naisjärjestöt, naisasiajärjestöt, puolisoitten edunvalvonta- ja virkistysjär-

jestöt tai koulujen osalta esim. ammattioppilaitokset, kotitalousoppilaitokset, kotiteollisuusoppilaitokset, maatalousoppilaitokset, tyttökoulut.

Arvostelija on myös kokonaan unohtanut, että projektin tehtävänä ei ole ollut selvittää tyttö- tai poikakoulujen perustamista eri kuntiin. Kun projektin toimesta lähetettiin ensi kerran tiedustelu myös jokaiseen Suomen kaupungin ja kunnan arkistoon projektin tavoitteen kannalta relevanttien arkistojen olemassaolon selvittämiseksi ja kun tämän selvityksen tuloksena paljastui, että Huittisten kaupunginarkistossa on Huittisten tyttökansakoulun arkisto, on se myös esitetty tässä luetelossa. Kaupunkien ja kuntien arkistoissa sekä museoiden hallussa olevia nyt ensi kerran esiteltyjä koulujen arkistoja on toki muitakin kuten luvusta "Naisten koulutusinstituutioiden arkistot" ilmenee.

Kaikki arkistonmuodostajat kattava nimiihakemisto sekä ammatti- ja asiahakemistot ja osoitehakemisto lisäävät suuresti aineiston käytettävyyttä, mikäli tutkija vaivautuu niitä käyttämään. Aina on mahdollista vaatia lisää, puhua maantieteellisestä hakemistosta. Jokin kohtuus ja asiallisuus on hyvä pitää mielessä, kun on kysymyksessä pioneerityönä tehty arkistoalan erikoisjulkaisu.

Pitäisi olla tyytyväinen siitä, että näin laaja arkistoaineisto on saatettu tutkijalle käyttökelpoiseen muotoon, tuotu esille hajallaan eri puolilla maata sijaitsevia ennen tuntemattomia arkistoja sekä selvitetty ja liitetty yhteen saman arkistonmuodostajan eri arkistoihin hajaantunut materiaali, vain eräitä seikkoja mainitakseni.

Arvostelija esittää, että hakemistot olisi pitänyt laatia tuntuvasti yksityiskohtaisemmin, ja ihmettelee miksi arkistonmuodostajien nimihakemistossa ei ole kaikkia tiedostojen nimiä esim. Pentti Eskolan nimeä. Näin menetellen olisi syntynyt valtava sekaannus. Mukaan olisi tullut kymmeniä sellaisten miesten nimiä, joiden arkistot toimivat tämän projektin näkökulmasta vain naisten arkistojen säilytyspaikkoina. Käsitteet arkistonmuodostaja ja arkiston säilytyspaikka ovat menneet arvostelijalta

sekaisin. Osa 2, joka käsittää naisten asiakirjat sukujen, perheiden ja muiden yhteisöjen arkistoissa, on selkeästi suunniteltu siten, että nainen on arkistonmuodostaja, ja laajempi kokonaisuus, jonka osia naisten arkistot ovat, on ilmaistu /-viivan jälkeen. Usein nämä ovat miesten arkistoja. Tästä asiasta on annettu yksityiskohtainen selvitys julkaisun sivulla 131. Miesten nimiä ei projekti sinänsä ole kamoksunut kuten Mäkelä-Alitalo olettaa.

Liite 2, jossa ruotsinkielisten organisaatioiden arkistoaineistot on esitelty myös ruotsiksi, ei suinkaan ole jokin lapsus, vaan ruotsinkielisille perustuslaissa taattu oikeus. Se myös lisää aineiston käytettävyyttä esim. muita pohjoismaita ajatellen.

Liitteen 1 osalta – se käsittelee valtakunnallisten naisjärjestöjen jäsenyhdistysten arkistoja – Alitalo-Mäkelä ihmettelee, miksi Kalevalaisten Naisten Liiton jäsenyhdistyksistä on mainittu vain seitsemän ja miksi juuri nämä. Teosta käytettäessä täytyy koko ajan muistaa työn päätavoite eli neljään kategoriaryhmään kuuluvien *arkistojen* esittely, ei sen selvittäminen, kuinka monta piiri- tai paikallisjärjestöä johonkin kattojärjestöön kuuluu. Kun projekti ei jo työekonomisista syistä ole voinut olla yhteydessä tuhansiin eri paikallisjärjestöihin suoraan, on tiedustelut suunnattu kattojärjestöille, jotka puolestaan ovat lähettäneet tiedustelun eteenpäin. Kalevalaisten naisten kohdalla vastanneiden lukumäärä on tämä. Vain vastanneet on otettu mukaan.

Julkaisu ei pyri toimimaan puhelin- eikä osoiteluettelona. Mäkelä-Alitalo kaipaa parin sanan luonnehdintaa järjestöjen tarkoituksesta, toiminnasta jne. Kuitenkin kaikki tällaiset tiedot on esitelty useammallakin kuin parilla sanalla kunkin järjestön kohdalla "toiminnan tarkoitus" -kentässä. Selvitykset levinneisyydestä ja jäsenyhdistysten määristä kuuluvat järjestöjen historioihin ja historiikkeihin.

Väite, että projekti olisi muka saanut käyttöönsä eri arkistoista, kirjastoista ja järjestöistä palautetut kaavakkeet ja vain aakkostanut ne ja painattanut sellaisenaan, on täysin virheellinen ja loukkaava, ellei sitten tätä näkemystä voida panna suuren tietämättömyyden tiliiin.

Dosentti Mäkelä-Alitalolla ei näytä olevan vähäisintäkään käsitystä siitä suuresta ja monipuolisesta työmäärästä, joka tämän tyyppisen arkistojulkaisun toimittaminen on projektin toimituskunnalta ja allekirjoittaneelta henkilökohtaisesti vaatinut. Saatuja vastauksia on jouduttu erittäin paljon ja monilta osin tutkimaan eri lähteistä ja täydentämään esim. järjestöjen tai instituutioiden toiminnantarkoitus- tai henkilön toimiala- ja elinvuositiedoilla. Tehtäväluetteloa voisi jatkaa pitkältikin. Monien järjestöjen osalta jopa järjestöjen nimet on jouduttu tarkistamaan yhdistysrekisteristä puhumattakaan siitä, että useista arkistoista on jouduttu kaikki tiedot selvittämään projektin toimesta. Aineistoa on monipuolisesti muokattu. Eri hakemistojen suunnittelussa ja laadinnassa on ollut suuri työ.

Harhaanjohtavaa ja tosiasioiden vastaista on puhua näin laajan ja harkitusti laaditun luettelon yhteydessä toimittamattomuudesta.

On kovin valitettavaa, että Mäkelä-Alitalo tulkitsee julkaisun puutteeksi omat väärinkäsityksensä. Hänen johtopäätöksensä Marttaliikkeestä Päijät-Hämeessä menevät kokonaan hänen virheellisen tulkintansa ja päätte-

lynsä tiliin. Mitään tällaista ei julkaisussa ole väitetty. Taas on arkistojulkaisun tarkoitus päässyt hämärtymään.

Naisia Asiakirjoja Arkistoja -teoksen sivulla 299 esitellään Marttaliiton piirijärjestöjen arkistoja ja Itä-Hämeen Marttapiiriliiton alaisuudessa Mikkelin maakunta-arkistossa säilytetävät eri Marttayhdistysten arkistot. Itä-Hämeen Marttapiiriliiton alueelta saatiin paikalliselta tasolta vastaus ainoastaan Villähteen Marttayhdistykseltä projektin, Marttaliiton ja piiriliiton ponnisteluista huolimatta.

Projekti ei ole voinut käydä jokaisessa kylässä tarkastamassa ja inventoimassa paikallistason naisyhteisöjen materiaalia, vaan sen on täytynyt tässä yhteydessä tyytyä ja luottaa saatuun selvityksiin.

Mitä sitten tulee arvostelijan äidin hallussa olevaan Marttayhdistyksen arkistoon, olisin mielihyvin nähnyt sitä koskevat tiedot julkaisussa, jos arvostelija olisi siitä pieninkin viitteen antanut tai toimittanut aineiston esim. maakunta-arkiston haltuun. Näin sekin materiaali olisi tullut käyttäjien yhteiseksi hyödyksi.